

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

ESTUDI DE LES COMPETÈNCIES TREBALLADES AL GRAU D'EDUCACIÓ SOCIAL.

La veu dels estudiants i dels docents

- Freixa Niella, Montse
Universitat de Barcelona
Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació
Passeig de la Vall d'Hebrón, 171, Edifici Llevant. 08035 Barcelona, Espanya
mfreixa@ub.edu
- Novella Càmara, Ana
Universitat de Barcelona
Teoria i Història de l'Educació
Passeig de la Vall d'Hebrón, 171, Edifici Llevant. 08035 Barcelona, Espanya
anovella@ub.edu
- Luna González, Esther
Universitat de Barcelona
Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació
Passeig de la Vall d'Hebrón, 171, Edifici Llevant. 08035 Barcelona, Espanya
eluna@ub.edu
- Venceslao Pueyo, Marta
Universitat de Barcelona
Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació
Passeig de la Vall d'Hebrón, 171, Edifici Llevant. 08035 Barcelona, Espanya
mvenceslao@ub.edu

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- 1. RESUM:** La recerca consisteix en la identificació i reconeixement de les competències transversals i específiques en el Grau d'Educació Social de la Facultat de Pedagogia (UB) per part d'estudiants i professorat. Vam planificar un estudi diagnòstic amb un disseny de tipus mixt. La triangulació dels resultats, ha permès analitzar les coincidències i divergències pels dos col·lectius. Les conclusions indiquen la necessitat de repensar les competències tant en la seva definició, com en la implementació.
- 2. ABSTRACT:** This research is about the identification and recognition of the cross and specific skills in Grade of Social Education of Faculty of Pedagogy (UB) on the part of students and teachers. It's a diagnostic study with a mixed-type design. The triangulation of results has allowed us to analyze the similarities and differences of the two groups. The findings indicate the need to rethink the skills in its definition and in its implementation too.
- 3. PARAULES CLAU:** competències específiques, competències transversals, educació social, estudiants, docents. / **KEYWORDS:** Specifics skills, transverse skills, social education, students, lecturer
- 4. DESENVOLUPAMENT:**

a) Objectius

La present comunicació presenta alguns dels resultats del projecte "El sentit de la docència a Educació social: visió de les competències des dels docents i estudiants" desenvolupat per professorat del grau d'Educació social (ES d'ara en endavant), liderat des del Consell d'Estudis de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona en el marc de la convocatòria REDICE 2012. En línia de Le Boterf (2001), Perrenoud (2005), Tejada (2005 i 2007) i Mateo i Martínez (2008) en el projecte s'utilitza el concepte de competència vinculat a l'experiència i a un context determinat, amb una orientació clara a la resolució de problemes.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Amb la graduació de la primera promoció d'estudiants del grau d'ES es planteja si les competències que s'havien identificat com a centrals en la seva formació són les que realment s'han desenvolupat a l'aula i si són el marc de referència tant pels docents com pels estudiants. Per tant, la finalitat de la recerca és identificar les competències transversals i específiques que es treballen en les assignatures dels cursos de primer, segon i tercer del grau d'ES de la UB des d'una doble perspectiva (professorat i estudiants)¹ i a la llum del pla docent.

Aquesta finalitat s'operativitza en dos objectius més específics:

- Valorar la identificació i reconeixement de les competències transversals i específiques en el Grau d'Educació Social per part dels estudiants i el professorat.
- Aportar orientacions per a la millora del treball de les competències.

b) Descripció del treball

Per respondre a aquests objectius és realitza un estudi diagnòstic amb un disseny de tipus mixt: qüestionari dirigit a estudiants i professorat del grau, anàlisi documental dels plans docents de les assignatures i complementarietat de la informació obtinguda a través de la triangulació de les dades amb grups de discussió en ambdós col·lectius (professorat i estudiants).

La mostra del nostre estudi ha estat 143 estudiants en total del Grau d'Educació Social de la Universitat de Barcelona amb el següent repartiment: 21 estudiants de primer, 47 estudiants de segon, 57 estudiants de tercer curs i 18 estudiants de quart curs. Els informants de l'estudi han estat: els 147 estudiants i els 62 professors i professores.

Respecte a les tècniques de recollida d'informació, la principal ha estat l'enquesta. A més, tal i com s'ha esmentat anteriorment, també s'han utilitzat d'altres amb la finalitat de cercar la triangulació de les dades.

¹ Les autores agraeixen al professorat i als i a les estudiants del curs 2012-13 la seva participació perquè sense ells i elles no hagués estat possible aquesta recerca.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Aquestes tècniques de recollida d'informació donen resposta als objectius plantejats a la recerca:

- Qüestionari² sobre les competències transversals i específiques dirigida als i a les estudiants. En aquest cas l'estudiant havia d'indicar per a cada una de les assignatures que cursava, quines competències es treballaven. Han participat en el qüestionari un total de 125 estudiants del grau d'Educació Social.
- Qüestionari sobre les competències transversals i específiques dirigida al professorat. Aquest indicava quina assignatura impartia i marcava les competències que considerava que es treballen en la seva assignatura. Han participat un total de 43 professors i professores que imparteixen docència en el context objecte d'estudi.
- Grup de discussió dirigit a professorat. S'ha fet un grup de discussió per cada curs del grau on han participat diferents representants de les assignatures que configuren la docència del grau (1r:19 participants, 2n:13 participants, 3r:10 participants i 4t:20 participants).
- Grup de discussió dirigit a estudiants. S'han realitzat dos grups de discussió amb estudiants de matí i tarda de 4rt curs del grau³. Cada grup estava format per 9 estudiants.
- Anàlisi documental dels plans docents del Grau d'Educació Social de la UB.

En quant a l'aplicació del qüestionari de competències s'ha passat en els cursos de primer, segon i tercer presencialment a les aules. L'experiència ens mostra que els estudiants no contesten els qüestionaris "on-line". El professorat va contestar-lo en una reunió en la que

²En el qüestionari s'han inclòs les assignatures bàsiques i les obligatòries, de tercer excepte Pràctiques externes I, per ser una assignatura anual i amb característiques molt específiques respecte al tipus de docència. El quart curs ha quedat exclòs, doncs el seu currículum està format bàsicament per optatives i assignatures particulars com Pràctiques externes II i el Treball Fi de Grau.

³ El grup de discussió s'ha fet només amb els i les estudiants de quart curs perquè s'ha considerat important i necessari conèixer l'experiència i vivència de la primera promoció del grau.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

es va convocar a tot el professorat del grau, amb una presència de més del 60%. No obstant això, no tot el professorat, finalment, va retornar el qüestionari.

En la següent taula es recull la relació de fonts d'informació i tècniques de recollida d'informació:

	Qüestionari	Grup discussió				Anàlisi documental
Estudiants	125	M1 9		T1 9		
Professorat	43	19	13	10	20	27 Plans Docents
Total	168	80				

Taula 1. Relació de fonts i tècniques de recollida d'informació

c) Resultats i conclusions

Els Plans Docents (PD) de les assignatures van ser elaborats per Equips Docents a partir de les competències del document de verificació del Grau, existint doncs, una alta coincidència entre ambdós. Les competències dels PD són també marcades pel professorat que imparteix actualment la docència, tot i que aquest n'assenyala més –tant pel que fa a les competències transversals com a les específiques. La mateixa tendència es produeix en els estudiants.

Sembla necessari, doncs, repensar les competències i la seva ubicació especialment en un moment que ja s'ha graduat la primera promoció

La coincidència entre l'estudiantat i el professorat pel que fa a les competències transversals⁴ treballades i les no treballades, és molt baix (28% i 32%, respectivament).

⁴ Les competències transversals de la Taula 2 són: 1. Capacitat d'aprenentatge i responsabilitat; 2. Capacitat creativa i emprenedora; 3. Sostenibilitat; 4. Treball en equip; 5. Compromís ètic; 6. Capacitat comunicativa.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

	1r curs											2n curs										3r curs								
	A	B	C	D	E*	F	G*	H*	I*	J	\bar{x}	K	L*	M	N	O*	P*	Q*	R*	S	T*	\bar{x}	U*	V*	W*	X*	Y*	Z*	\bar{x}	
	n=20	n=18	n=18	n=22	n=20	n=20	n=20	n=22	n=22	n=19		n=47	n=47	n=47	n=47	n=47	n=47	n=47	n=47	n=47	n=47		n=54	n=54	n=54	n=54	n=54	n=54	n=54	
1	12	11	9	16	8	9	11	19	10	7	56%	22	22	28	30	20	28	13	27	8	23	47%	24	29	25	22	28	24	47%	
	60%	61%	53%	73%	40%	45%	55%	95%	46%	37%		47%	47%	60%	64%	43%	60%	28%	57%	17%	49%		44%	58%	46%	41%	52%	44%		
2	7	5	10	8	7	12	14	15	15	7	36%	24	18	18	18	8	36	7	30	4	16	38%	14	21	10	21	21	23	35%	
	35%	28%	59%	36%	35%	60%	70%	75%	68%	37%		51%	38%	38%	38%	17%	77%	15%	64%	9%	34%		26%	39%	19%	39%	39%	43%		
3	7	5	3	11	5	6	9	12	5	7	38%	15	21	26	11	18	18	18	21	5	16	36%	11	14	8	14	10	13	22%	
	35%	28%	18%	50%	25%	30%	45%	60%	23%	37%		32%	45%	57%	23%	38%	38%	38%	45%	11%	34%		20%	26%	15%	26%	19%	25%		
4	8	8	6	3	12	15	18	17	13	4	57%	36	28	25	23	25	40	24	35	20	27	60%	29	35	30	32	35	39	63%	
	40%	44%	35%	14%	60%	75%	90%	85%	59%	21%		77%	60%	53%	49%	53%	85%	51%	74%	43%	57%		54%	65%	56%	67%	65%	72%		
5	7	8	6	16	8	3	7	13	9	10	46%	14	27	35	28	23	15	21	24	13	19	47%	21	38	20	10	17	20	39%	
	35%	44%	35%	73%	40%	15%	35%	65%	41%	53%		30%	57%	75%	60%	49%	32%	45%	51%	28%	40%		39%	70%	37%	19%	32%	32%		
6	9	9	9	6	13	10	12	15	15	13	58%	20	20	27	21	17	21	23	23	18	16	45%	21	15	21	17	38	23	41%	
	45%	50%	56%	27%	65%	50%	60%	71%	68%	68%		43%	43%	57%	45%	36%	45%	49%	49%	39%	34%		39%	28%	39%	23%	70%	43%		

Taula 2. Competències transversals treballades en els tres primers cursos del grau segons els i les estudiants (les lletres fan referència a les assignatures)

Aquesta Taula 2 ens mostra que la competència 6. *Capacitat comunicativa* obté el percentatge més elevat (58%) en el primer curs. La competència 4. *Treball en equip* és la més reconeguda pels i les estudiants com la més treballada tant en el segon curs, concretament en set de deu assignatures, com a tercer, en les sis assignatures. En total, els i les estudiants puntuen aquesta competència per sobre del 50% en dinou de les vint-i-sis assignatures (en el 73% de totes elles) programades entre 1r curs i el 3r.

Si comparem les valoracions realitzades entre el professorat i l'alumnat enquestat, ressaltem dues competències: sostenibilitat obté un 84% d'acord negatiu entre els dos col·lectius: la competència no es treballa. Probablement, per la dificultat d'entendre la seva definició; i treball en equip, estudiants i professorat consideren que es treballa a l'aula –pels primers en el 73% de les assignatures (19) i pels segons en el 77% d'aquestes (20)–, sent el grau d'acord positiu del 64%. Els estudiants consideren que la implementació d'aquesta competència augmenta a mida que van transcorrent els cursos. A quart, reconeixen un excés de treballs grupals. Significa que confonen el treball en equip amb els treballs grupals?

Aquests estudiants de quart, a partir de l'anàlisi de les seves percepcions en els grup de discussió, apunten 5 qüestions molt interessant a tenir en compte per a l'optimització de la docència:

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

1. *Augmentar la qualitat dels continguts.* Expressen que reben “teories poc profundes i massa generals” (G14E), reconeixent que generen coneixement però poc profund (“Creem coneixement però molt superficial “(G1E4)). Ens assenyalen que hi ha repeticions de continguts i que creuen necessari aprofundir i ampliar-los.

“Després hi ha assignatures que són molt repetitives. Hi ha assignatures súper interessants que et donen com l’alegria de l’any, però després n’hi ha que són súper repetitives i es repeteixen al llarg del grau. I ara estava veient que a 2n vam tenir una assignatura que va ser X i a 4t hem tingut Y. I bueno, no és el mateix però canviant-li el nom? Segur que hi ha coses diferents, però la veritat és que jo el que he fet en les dues assignatures és exactament el mateix.” (G2E2)

2. *Fomentar un aprenentatge significatiu.* Existeix una certa unanimitat que, al llarg del grau, hi ha un creixement personal molt important on les competències de l’educador social en quant al seu futur professional es configuren. Assenyalen que és necessari vincular els aprenentatges “amb” i “des de” la pràctica i fomentar la introspecció davant dels continguts teòrico-pràctics permet elaborar un pensament i posicionament propi.

“Porque yo es una de las asignaturas en las que más he aprendido de todo el grado. Y lo puedo afirmar, porque no sólo he trabajado los contenidos, sino que luego los he aplicado a la práctica real, he conocido el colectivo de tú a tú. Y eso es un aprendizaje que es totalmente significativo. Y creo que debería hacerse extensible también a otras asignaturas, si fuera posible.” (G2E5)

3. *Fomentar una metodologia participativa* amb protagonisme de l’estudiant però sense deixar-li tota la responsabilitat. Els estudiants assenyalen que la metodologia docent depèn de cada docent i que es caracteritza per la proximitat relacional on la participació té un pes important. Assenyalen un cert abús de les tecnologies. Reconeixen que hi ha classes magistrals on han après molt i classes on la participació dels estudiants és una delegació de responsabilitats. També, consideren que s’ha abusat de la reflexió, sent aquesta en alguns casos un parlar per parlar sense aprofundir en el contingut pertinent.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

“Aquelles metodologies que ens deixen participar, però en veritat, recau tota la responsabilitat en l’alumne/a. Responsabilitat d’explicar als companys mateixos què no saben.” (G1E4)

4. *Avaluació formativa* on es retorni la progressió i es reconegui l’evolució de les competències. Hi ha diferents posicionaments si exàmens sí o exàmens no. Però el que realment volen és una avaluació personal i individualitzada, un seguiment i retorn de la seva evolució. També estan d’acord que hi ha un excés de treballs grupals, aquests a vegades no tenen sentit i van desvirtuant la seva capacitat formativa al llarg del grau.

“Sí, allò que ha dit ella dels treballs, m’ha passat. Tinc la sensació que m’estic repetint un altre cop, i que de vegades penso “què estic aprenent amb aquest treball?” I ho faig perquè l’he de fer i ja està. I és que m’ha passat en moltes assignatures.” (G2E2)

5. *Coordinació entre el professorat* d’una mateixa assignatura i un mateix grup. En el grau, per cada assignatura es va anomenar un coordinador. Aquest és l’encarregat de vetllar pel desenvolupament de l’assignatura sota uns mateixos criteris però respectant, a la vegada, la llibertat de càtedra. No obstant això, aquesta funció és més implícita que explícita i depèn de la voluntat del professorat. Tant és així, que les i els estudiants perceben aquesta individualitat del professorat.

“No pot ser que cada assignatura depengui d’un professor. Si de veritat us reuneix i planifiquen conjuntament. Cadascú ho farà més de la seva manera, però el que no pot ser és que uns estiguin fent blanc i altres negre.” (G1E3)

I, en contraposició, el professorat, ressaltava tres característiques importants de l’alumnat:

- *Motivació.* Els docents reconeixen que aquesta evoluciona de més a menys. En el primer curs, perceben una motivació i expectatives altes. A segon, constaten l’aparició de crítiques i queixes a la vegada que una certa angoixa pel volum de feina. A tercer curs és senyalat com un dels moments més crítics per les poques ganes de treballar i per

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

mantenir-se a la defensiva. I, a quart, els docents manifesten que els estudiants han trobat el seu camí, saben el que volen però estan molt carregats de feina. Apareix l'angoixa per la manca de perspectiva laboral.

“Molt contents (grup tarda – 68 persones). Però també amb molta angoixa pel volum de feina.”(D2)

“Alt nivell d'ansietat pel volum de treball. Falta d'organització i planificació personals.” (D4)

- *Competències instrumentals.* Els docents de primer afirmen que hi ha domini de les competències relacionades amb la capacitat de conèixer, d'entendre i operar amb idees i pensaments. Tot i que assenyalen que no és així en el cas de les reflexives i de les d'anàlisi de textos i transferència de pensaments al paper. Per tant, són competències assolides en nivells molt baixos.

“Nivell formatiu baix. El professorat pensava que tenien assolits molts coneixements que no porten, i això abaixa el nivell de la classe.” (D4)

“Ben incorporades les competències instrumentals, no les reflexives.” (D1)

També, a quart els docents descriuen una falta d'estratègies d'aprenentatge, sobretot amb la planificació personal de l'estudiant, el treball cooperatiu i ajuda entre iguals que es concreta en la repartició de les parts de treballs. L'organització del temps també és un dels elements assenyalats com a no assolit. Les capacitats de comunicació apareixen en les aportacions dels quatre grups de discussió.

- *Diferències intragrup i intergrups.* Tots quatre grups identifiquen diferències entre els grups de matí i de tarda. Aquestes diferències intergrups venen perquè a la tarda hi ha més estudiants que compaginen els treballs laborals amb l'estudi i, en canvi, al matí es tendeix a tenir una major dedicació completa a l'estudi. Això,

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

segons els docents, dona més possibilitats de vincular els aprenentatges amb la quotidianitat professional.

“Molta diferència entre matí i tarda: Matí: més joves amb poca energia per llegir. Poca experiència, menys autònoms, més ansiosos...Tarda: més grans, més experiència professional, poques ganes de llegir, més autònoms.” (D3)

Finalment, la coincidència entre estudiants i professorat és molt baixa pel que fa a les competències específiques treballades (6%), i alta (60%) per les no treballades. Per tant, els dos col·lectius estan d'acord en les competències que no es treballen. El 6% d'acord positiu representa només una competència a primer curs.

Davant d'aquestes dades, caldria fer una reflexió en profunditat sobre les raons d'aquest fenomen.

A la llum dels resultats, identifiquem quatre línies d'actuació:

1. *Saber qui SOM: revisar el perfil de l'educador social que ens proposem formar des del Grau. S'ha de realitzar una revisió de quin professional volem formar i el per què de les competències que reconeixem implicant a tots els agents (professorat, estudiants, professionals) en un procés de definició del tret d'identitat on poder reconèixer i significar qui som, què ens uneix i quin és el nostre projecte formatiu. Construir un sentit i significat col·lectiu és un primer nivell per singularitzar el Grau per tal que el salt des dels documents marcs a la concreció de la planificació docent sigui coherent i consistent.*
2. *Saber qui som des de la matèria: concretar les especificitats competencials en el marc de l'equip docent de cada assignatura. Cada matèria i assignatura ha d'identificar quines competències treballa i les estratègies metodològiques i avaluatives que permetin l'adquisició d'aquestes per part dels estudiants. Els estudiants assenyalen la Coordinació de l'Equip Docent com a garant de la formació. En aquesta línia, l'Equip*

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

és cabdal per garantir els mínims i màxims de la disciplina, evitar les repeticions de continguts i vetllar per una formació de qualitat.

3. *Saber quin docent sóc i com acompanyo en la formació de les competències.* La docència s'ha de fonamentar en les directrius definides des de l'equip docent. El docent ha de trobar l'equilibri entre la fonamentació teòrica sòlida i rigorosa i els referents pràctics de l'acció socioeducativa. S'ha de garantir la qualitat d'una fonamentació teòrica des d'on l'estudiant construeixi els seus propis referents conceptuals des d'un posicionament crític-reflexiu i evitar centrar el desenvolupament de les competències delegant a l'estudiant la responsabilitat dels continguts fonamentals.
4. *Saber quin estudiant sóc i quin futur graduat en ES podria/voldria ser.* L'estudiant reconstrueix la seva identitat a la vegada que tricota la seva identitat professional. Ser estudiant universitari implica ser activista en el procés formatiu: suposa una definició i planificació del projecte formatiu. Hem de saber acompanyar-los en aquesta tasca a partir de la facilitació del perfil competencial. En aquest sentit, és important un Pla d'acció tutorial que acompanyi l'anàlisi personal de la maduració de les competències.

Creiem, i amb això concloem, que aquestes línies d'actuació ens permetrien una millora substancial del Grau si, a més, es contemplen tres elements claus. Considerem que, sense la integració d'aquest elements, no serà possible la transformació qualitativa en la formació de les competències dels futurs graduats en Educació Social.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

LeBoterf, G. (2001). *Ingeniería de las competencias*. Barcelona: Editorial Gestión.

Mateo, J. i Martínez, F. (2009). *Medición y Evaluación Educativa*. Madrid: La Muralla.

Perrenoud, P. (2005). *La universitat entre la transmissió de coneixements i el desenvolupament de competències*. En J. Carreres i P. Perrenoud (Ed.). El debat sobre

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

les competències a l'ensenyament universitari. Barcelona: ICE.
<http://hdl.handle.net/2445/1042>.

Tejada, J. (2005). El trabajo por competencias en el practicum: cómo organizarlo y cómo evaluarlo. *Revista electrónica de Investigación educativa*, 7, 2 2-31. En: <http://redie.uabc.mx/vol7no2/contenido-tejada.html>. Consultado el 12 abril de 2014.

Tejada Fernández, José (2007). Estrategias formativas en contextos no formales orientadas al desarrollo socio-profesional. *Revista Iberoamericana de Educación*, 43/6, 1-12.